

XXXVII MARXA DE PRIMAVERA

10 de maig de 2015

ORGANITZACIÓ

COL·LABORACIÓ

Freixes centenaris dels
prats de can Gener.
FOTO: Joaquim Carreras

Els estanys oblidats

ELVIS MALLORQUÍ

Ho sabeu que al cor de la Selva hi ha una de les portes de l'infern? En Pere Porter, un pagès de Tordera, hi va entrar fa més de quatre-cents anys guiats pel diable. Després d'explicar-li les seves desgràcies, aquest el va fer muntar dalt d'un cavall i tots dos, per un camí fondo proper a l'estany de Sils, van entrar a l'infern. Allà hi va trobar un notari ja mort a qui va preguntar on era l'escriptura de cancel·lació d'un deute que el seu pare d'en Porter havia pagat però que la justícia —aquest devia ser el veritable infern— l'hi demanava a ell.

Sils, de fet, és al centre de la plana de la Selva i, en certa manera, Sils és la Selva. El nom, probablement, deriva del llatí SILVIS —plural de SILVA—. Però no era una selva tropical, tal i com sovint associem aquest nom. Era una selva plena d'aigua: rius i rieres —Riudellots, Riudarenes—, fonts —Aiguaviva, Güell—, aiguamolls —Vallcanera—, estanys, etc. A tot arreu. Les poques dades que tenim dels pòl·lens fòssils, així ho indiquen. Igual com la manca de jaciments arqueològics ibèrics al mig de la plana o la relativa manca de poblament romà a la plana selvatana, en contrast amb el que passava a l'Empordà. Certament, hi ha una excepció al mig de la plana: *Aquae Calidae*, la ciutat romana de Caldes de Malavella aixecada al voltant de diverses surgències d'aigües termals. Aquí, però, la instal·lació dels romans responia a la ocupació d'un lloc de culte a les aigües preromà i a la seva conversió a la religió romana.

A l'edat mitjana va començar la lluita continuada d'homes i dones per drenar l'aigua de les terres i poder-hi sembrar, per construir recs, agulles, canals, valls madrals i per aixecar motes i marges per als rius i rieres. Una lluita que va ser més intensa en moments en què s'assolien nivells màxims de població: els segles XIII i XIV, primer, i els segles XVIII i XIX, després. Fruit d'aquesta tasca, tenim esments escrits d'antics estanys que, a excepció del de Sils que encara pervivia al segle XIX, pràcticament ningú no recorda. A Caldes el 1054 hi havia un «*stagno vocitato Fachil*», que potser el segle XIV s'estava drenant: el 1333 dos veïns es van posar d'acord per obrir i mantenir un torrent de drenatge que venia de *s'Estanty*. A Llagostera —nom que potser deriva de «llac»— hi havia probablement una zona d'aiguamolls al llarg de l'actual riera Banyalobes, anomenada *Aiguabona* al segle XIV: s'hi trobaven unes partides de terra anomenades *s'Estanty* i *ses Illes*.

Entre Cassà de la Selva, Campllong, Riudellots de la Selva i Sant Andreu Salou, tenim notícia d'almenys quatre antics estanys diferents. A Cassà de la Selva, n'hi havia almenys dos a la banda de ponent, la més baixa del municipi. Un era l'*estany de*

Els horts de Riudellots, entre el Cric i el Riudevilla, inundats l'octubre del 2014.
FOTO: Narcís Turon

A l'esquerra el comunidor, o campanar de les Bruixes, de Riudellots. FOTO: Joaquim Carreras

Llebrers, tocant al terme de Campllong. L'any 1314 Guillem Roja, del mas Roig, hi tenia una feixa de terra, però ella mateixa, Bernat Agustí, Pere Figuera, Maria Bosca i Arnau Gironès tenien altres camps i feixes a l'indret anomenat, simplement, *s'Estanty*. Això significa que, probablement, a inicis del segle XIV aquest estany ja degué ser dessecat una vegada. Però l'estany degué tornar-s'hi a formar de manera permanent o, potser, només durant una part de l'any. La riera de Freixeneda, documentada el 1888 com a *riera Nega-dora*, és la que portava l'aigua i provocava freqüents inundacions del sector fins que se li van aixecar els marges.

El segon estany cassanenc es trobava a la confluència de la riera Susvalls amb el curs antic de la Verneda, al veïnat de Mosquerolles, a prop del límit amb Sant Andreu Salou. Segurament havia estat dessecat al segle XIII o a l'inici del XIV, però amb la davallada demogràfica derivada de la Pesta Negra va tornar a aparèixer; així, el 1442, quan el cavaller gironí Joan de Seguríoles va comprar el mas Mosquerolles, amb les cases derruïdes i les terres inundades per la descurança i el poc manteniment dels recs, desguassos, va haver de pagar la construcció d'una clavaguera de pedra que havia de passar per sota del llit de la Verneda i desguassar al Gotarra, el curs del qual era més fondo.

Per altra banda, a Riudellots hi havia un estany des de molt antic: en l'afrontació d'una terra s'esmenta un «*stagno que vocant Vio*», l'any 1065. No en sabem res més. Però podria ser que hagués reaparegut al segle XVIII: el dia de Sant Galderic, el 16 d'octubre, de l'any 1763 va ploure tant que, segons Joan Calderó, rector de Riudellots, «*quedà tot lo pla des de Riudellots fins a la ferreria de Campllong fet una sola riera, o, per millor dir, tot un estany*». Potser va ser aleshores que es va decidir obrir un «trenc» a l'Onyar, és a dir, una obertura al marge del riu per desviar-lo en cas de molta pluja. Així, hi havia un camp proper al trenc, sovint inundat: el *camp de l'Estanty*. D'aleshores, fins al 1823 tenim notícia de diversos arrendaments d'aquest camp situat a tocar «*lo Estany de Vilademí*». Aproximadament, sabem on es trobava perquè el mas Vilademí és l'actual can Quelot —o Clot—, un mas situat prop de l'Estació de Riudellots, l'ACEBSA i la confluència del Cric i del Riudevilla i a pocs metres del pas de l'Onyar.

Si tots aquests estanys ara ja no hi són, és perquè els habitants d'aquestes terres han lluitat per fer-los desaparèixer amb totes les armes que tenien, tant terrenals com celestials. Entre les primeres, hi ha l'excavació dels recs *Madrals* de la plana de Cassà, amb els quals les aigües de les pluges s'escorrien fora dels camps, i dos recs, el *Cric* i

l'Agulla, que escorten l'Onyar i el Riudevilla al seu pas pel poble de Riudellots. Pel que fa a les celestials, tenim la cerca de la protecció dels sants i, des dels comunidors de les esglésies, oberts als quatre béns, la conjuració contra les tempestes aèries i els aiguats. En principi, eren els rectors de les parròquies els encarregats d'aquestes oracions, però a Riudellots l'últim que se'n va fer càrrec, fins a la dècada dels anys 60, era en Siset Jordi. Quan veia que s'acostava la tempesta, creuava dues falçs a terra i pronunciava uns mots intel·ligibles en veu baixa. Això sí, després de la sega passava pels masos a recaptar alguna almoïna en compensació a les pèrdues que, amb les seves oracions, havia estalviat als pagesos. Potser ell, que va morir el 1969 atropellat per un cotxe i per la modernitat que s'acostava, va ser l'últim que no havia oblidat que els estanys d'aquesta part de la plana de la Selva podien reaparèixer en qualsevol moment.

BIBLIOGRAFIA

- MALLORQUÍ, E., «En Siset Jordi, campaner de Riudellots», *Gavarres* (Cassà de la Selva), núm. 21, 2012, p. 78.
MALLORQUÍ, E., «Aigua en els camins de la Selva: impressions a partir de la toponímia selvatana», dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Santa Coloma de Farners* (25 i 26 d'octubre de 2013), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2015, en premsa.
MUNDET, J., *Toponímia dels veïnats de Cassà. 1. Llebrers*, Cassà de la Selva: Ajuntament, 2006.
MUNDET, J., *Toponímia dels veïnats de Cassà. 3. Mont-roig i Mosquerolles*, Cassà de la Selva: Ajuntament, 2015, en premsa.
PUIGVERT, J., *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*, Barcelona: Editorial Rafael Dalmau, 1986.

En Siset Jordi va ser el darrer campaner de Riudellots.
PROCEDÈNCIA: Montserrat Vilar.

GESTIÓ FORESTAL SOSTENIBLE

AGRIFORESTAL LLOVERAS

C/ÀNGELS, 13. 17244 CASSÀ DE LA SELVA
MÒBIL 609 807 815
A/E agriforestal_lloveras@hotmail.com

La plana de la Selva. El nostre és un territori de contrastos. El nucli urbà de Cassà el tenim situat a l'extrem nord de la plana selvatana, a tocar dels primers pendents de les Gavarres però de ple encara a la plana. Parlar de plana és un dir, més aviat hauríem de parlar d'un territori ondulat encerclat per diversos massissos que, si ens situem en algun promontori, identifiquem perfectament: Gavarres, Cadiretes, Montnegre, Montseny, Guilleries i Rocacorba. La geografia física no enganya i la humana ens diu que la capital hauria de ser Girona. Paisatge ondulat, però travessat per diversos cursos fluvials que insinuen a petita escala els trets de

grans planúries. Us proposem en aquesta edició de la Marxa de Primavera un itinerari per aquest paisatge ondulat que s'inicia acariciant els contraforts de les Gavarres però que ben aviat ressegueix, en un recorregut inèdit, la llera del riu Bugantó. Sense perdre gaire de vista el curs fluvial arribem fins a tocar l'Onyar on els principals trets dels fondals selvatans conflueixen, sobretot amb dos elements singulars de la flora: els prats de dall i els roures i freixes com a espècies arbòries més adaptades. De tornada els boscos que ocupen bona part dels indrets ondulats ens acompanyaran també una bona estona.

L'itinerari

JOAQUIM CARRERAS BARNÉS

1 La Roca de les Trenta Creus. Sortim del Passeig Vilaret, però en aquesta ocasió i per l'orientació de l'itinerari que seguirem, prenem el carrer de les Barraquetes, per passar per la plaça de la Coma i, a continuació, baixar pel carrer del Molí, fins al carrer Fraternitat. El baixem per travessar la carretera de Girona i a l'altra banda comença l'avinguda Gaudí (davant del Caprabo), que seguim ben pocs metres perquè ens hem de decantar cap a l'esquerra pel carrer Dalí. Continuem per la travessera de Romanyà i, per unes escales, anem a parar a la rotonda de davant l'IES.

Prenem a continuació el carrer Manel Tola, il·lustre cassanenc, defensor de la cultura i llengua catalanes. Aquest carrer ens porta fora del nucli urbà, just a l'inici del veïnat de Matamala i, encara sobre l'asfalt, ens decanem a l'esquerra per anar passar pel costat del Parc Art. Travessem la carretera que des del veïnat de Llebrers va cap al de Matamala i empenem el camí que puja cap a can Palahí. La casa, de parets històriques, ha estat restaurada i ofereix un aspecte d'habitabilitat confortable. Pugem i trobem els primers trams de bosc. Al revolt hem de deixar el camí principal per agafar un camí secundari que ben aviat esdevé corriol. Ara baixem cap al torrent de can Roca i, pel corriol fresat i modelat pel temps, en apropem precisament a aquesta secular masia.

Un darrer tram asfaltat ens planta davant la casa, que deixem a mà esquerra, per entrar ja de ple als contraforts de les Gavarres. Novament per camí de terra, es passa pel costat d'una bassa; ens desviem a continuació cap a l'esquerra i fem el mateix en una propera bifurcació. En el següent revolt deixem el camí per encarar el corriol indicat amb dues fites que, cap a la dreta, ens ha de portar a la Roca de les Trenta Creus. Cal estar atent a decantar-se a l'esquerra en la primera bifurcació del corriol que trobem i, a uns 25 metres, hem de veure la Roca que conté gravades unes 30 creus d'origen desconegut, tot i que alguns erudits locals han fet propostes plausibles (M. Juanola, J. Gener o P. Pascual), però no confirmades. Cal indicar que gravar creus sembla que atregui persones que s'hi atansen i actualment n'hi ha alguna de molt recent. Estem en la cota més alta que assolirà el recorregut.

2 El Bugantó. Des de la Roca baixem per un corriol, en un punt del qual entrem al municipi de Llambilles, que ens deixarà a la confluència del torrent Joan amb el riu Bugantó. El Bugantó, que ens acompanyarà en bona part de la Marxa, podríem dir que neix a la font de can Carreres, a Santa Pellaia. Després de recórrer una extensa conca i recollint aigua de diverses rieres i torrents sufraganis (la riera dels Bufars, la de la Font...), conforma un curs d'aigua a voltes prou important. Sobretot amb llevantades com les que vam tenir la tardor passada.

El volum d'aigua fou tan descomunal que va propiciar una neteja de la vegetació de la llera, cosa que ha permès configurar l'itinerari de la Marxa just a tocar de mateixa llera. Recorrem més de 2 quilòmetres per aquest indret inèdit i especialment interessant, enmig de vegetació de ribera i d'un curs d'aigua present bona part de l'any. Seguim successivament pel marge dret o esquerre aprofitant els punts per on la vegetació permet el pas més fàcil, tot passant just per sota del pont de la carretera C-65, del pont del carril bici i pel costat de can Güell. També pel costat d'uns contraforts construïts per salvaguardar l'antiga via de tren i entroncar amb l'antic camí de pas entre Llambilles i Campllong. Som a més de 6 quilòmetres de la sortida i s'escau un control d'avituallament.

El Bugantó a l'hivern. FOTO: Joaquim Carreras.

La Roca de les Trenta Creus. FOTO: Joaquim Carreras.

A continuació prenem cap a l'esquerra el camí públic citat, per travessar novament la riera i emprendre una petita pujada enmig dels fruiters de can Parera fins assolir el camí asfaltat que travessa el veïnat de la Bruguera de Campllong. Hi arribem just en el punt de confluència de tres municipis: Cassà, Llambilles i Campllong.

3 Escultures de la Rosita de can Granics. Des d'aquest punt dominant de la contrada, des d'on podem entreveure la plana selvatana i els massissos muntanyosos que l'envolten, prenem el carril bici de Campllong en direcció a ponent. Només seran 400 metres perquè el deixem a l'esquerra per prendre el camí asfaltat que porta a Fornells de la Selva.

A uns 400 metres més enllà arribem a can Granics, on viu la Rosita amb l'Eduard, el seu home. Jubilada inquieta, ha envoltat la casa amb multitud d'escultures fetes per ella amb enginy i sensibilitat, sempre a partir de materials reciclats i amb formes i temàtiques d'allò més sorprenent. Segons el material que disposa, dóna forma a una o altra figura, sempre escaient i sempre espontània.

4 Plans de Fornells. Continuem pel tram asfaltat, travessem el Bugantó i entrem al veïnat Gros de Fornells. Ja en camí de terra, prenem per l'esquerra la bifurcació i, també a l'esquerra, el trencant situat a uns 200 metres del gual del riu. Passem per entremig de camps de conreu, de terra planera i fèrtil i plens de viviers d'arbres ornamentals. Veiem dues cases en ruïna, can Carrió i la Muga. Tornem a travessar el Bugantó, cada vegada més profund. A l'altra banda apareix la fruitareda de Raset, masia d'on sobresurt una torre característica.

El camí ens porta a la carretera de Campllong a Fornells que prenem cap a la dreta per travessar novament el Bugantó, aquesta vegada per un pont, i ens decanem a l'esquerra després de passar per sota d'un immens roure, vertader rei de la contrada. El camí que prenem transcorre paral·lel una vegada més al Bugantó i el darrer gual per travessar-lo és un pas certament important. Tot apunta que es tracta del gual de la primera Via Augusta, en el tram que unia Girona amb Caldes de Malavella, atès que correspon a la línia més recta entre ambdues poblacions.

5 Prats de can Gener. A l'altra banda, no seguim pel vial històric, que resta interromput per camps de conreu, sinó que ens decanem cap a la dreta en direcció a ponent i cap a can Xacó. No hi arribem, girem a l'esquerra pel camí que va cap a migdia i ben aviat entrem al municipi de Riudellots de la Selva i

els prats de can Gener. Estem a uns 12 quilòmetres de la sortida i ens espera el control i avituallament per a esmorzar.

Estem en un espai ben singular. Els prats són utilitzats per la ramaderia de can Gener per tenir-hi vaques pasturant i han perdut la pràctica del prat de dall que molt sovint tenien aquestes terres baixes. Però en conservar la fesomia i una part de l'aspecte que en èpoques reculades tenia la banda més fonda de la plana selvatana, sotmesa als efectes de les riudes i la inversió tèrmica. Hi fan pensar el freixes centenaris que, de forma intercalada i aleatòria, ocupen les pastures. Es tracta, segons els experts, de l'arbre per excel·lència d'aquestes contrades i el que veiem són uns exemplars extraordinaris, amb més d'una centúria a sobre i amb formes recargolades i suggerents.

El recorregut ens porta al marge de l'Onyar, el riu per excel·lència de la plana selvatana, juntament amb la riera de Santa Coloma i el riu Tordera. Per la mota del seu marge dret, en remuntem el curs tot deixant també el municipi de Riudellots. S'arriba a prop de l'aiguabarreig amb la Gotarra (a uns 50 metres), on prenem un camí que, cap a llevant, ens porta de nou a la carretera asfaltada de Campllong a Fornells.

6 Boscos de Campllong. La carretera la seguim uns 250 metres en direcció a migdia per decantar-nos a l'esquerra a l'alçada de can Portell. Prenem aleshores el camí que passa per can Tomàs. A uns 500 metres d'aquesta casa, quan hem guanyat alçada i hem entrat novament al bosc, topem a mà dreta amb un corriol que se separa del camí i s'endinsa en la boscúria.

Es tracta de corriols recentment recuperats per la secció ciclista de l'Associació Esportiva de Campllong i que travessen grans extensions forestals. El nostre passa pel bosc del mas Oller i el bosc d'en Jep Mau i aquest darrer, poc explotat els darrers temps, permet veure l'evolució natural que poden tenir les masses forestals quan és la natura que en dibuixa l'evolució. Passem per corriols fins topar amb el carril bici.

El prenem cap a la dreta però només uns 50 metres. En travessar la carretera asfaltada, continuem pel camí que, cap a llevant, ens porta en direcció a la Casa Nova. Per aquí hem de topar amb el darrer control d'avituallament i novament prenem el carril bici en direcció a tramuntana uns 400 metres. Ens decanem a la dreta pel camí que passa en el límit dels camps i el bosc. El traçat principal ens al camí recentment asfaltat i decanem cap a la dreta. Passem pel costat de can Goitó i girem a la dreta novament per camí de terra. Deixem a l'esquerra cal Tarlà i la torre de la RNE.

Baixem i al capdavant trobem la riera Bugantona, continuem i en lleugera pujada, arribem al darrere del restaurant Can Canyet on prenem el camí asfaltat cap a l'esquerra. Entrem novament al municipi de Cassà pel veïnat de Llebrers i a l'alçada de cal Ros Cucut entronquem amb el carril bici d'Olot a Sant Feliu i, per facilitar els respectius passos de la C-65 i C-25, el seguim fins a travessar aquest darrer vial.

Ja en el nucli urbà de Cassà prenem la GI-663 fins a la rotonda de la Rostisseria Pilar i, a continuació, el carrer de la Via. En el primer trencant a l'esquerra ens desviem i, després de passar per un camí de terra, entrem a carrer Ponent. Passem a continuació pels carrers del Molí, Progrés, l'Ardenya, l'inici del Portal i arribem a la plaça de Sant Pere i l'Església. La voltem i, des de la plaça del Dr. Botet, prenem el carrer Puigcogul, per entrar finalment al passeig Vilaret pel carrer Catalunya. Després de fer uns 22 quilòmetres i escaig haureu conclòs la Marxa de Primavera d'enguany que esperem us hagi complagut.

